

Тема. Позакласна робота з української мови

Мета: допомогти студентам засвоїти основи методики позакласної роботи з мови; розвивати фахові вміння і навички розробляти плани проведення мовних гуртків, вечорів, тижнів рідної мови.

Опорні поняття: позакласна робота з української мови, принципи позакласної роботи з мови, мовний гурток, мовний вечір, шкільна олімпіада з мови.

Теоретичний блок

Запитання і завдання для обговорення в аудиторії

1. Визначте роль і місце позакласної роботи з рідної мови середніх освітніх закладах.
2. Назвіть основні форми і види позакласної роботи з мови.
3. Розкрийте зміст позакласної роботи вчителя-мовника з учнями.
4. Які ви знаєте специфічні принципи організації позакласної роботи з мови? Розкрийте їх на конкретних прикладах.
5. Як організувати роботу шкільного гуртка лексики і фразеології?
6. Розкажіть про можливості використання ТЗН під час проведення позакласних заходів з мови.
7. Якими засобами керівник мовного гуртка може зацікавити учнів?
8. Розкажіть про методику підготовки мовознавчих досліджень юними лінгвістами-гуртківцями.

Методичне орієнтування

У вирішенні складних завдань навчально-виховного процесу в середніх освітніх закладах велику роль відіграє позакласна робота з української мови. Вона тісно пов'язана з класними заняттями, але не підміняє їх.

Під позакласною роботою з мови більшість методистів розуміє спеціально практиковані в позаурочний час заходи, які мають свій зміст, не завжди передбачений навчальною програмою, специфічні форми, методи, спрямовані на розширення і поглиблення відповідних знань, умінь та навичок учнів.

Найбільш характерною ознакою живого й творчого характеру позакласної роботи є захоплюючий виклад матеріалу. Він передбачає цікаве, проблемне, активне, ігрове навчання. Організовуючи позакласну роботу з рідної мови, учитель дотримується всіх загальнодидактичних принципів навчання, а також специфічних: це принцип зв'язку позакласної роботи з

уроками рідної мови; принцип вибірковості; принцип комунікативної спрямованості; принцип добровільності; принцип розважальності; принцип поєднання індивідуальних, групових і масових форм.

Позакласна робота з української мови за частотою проведення заходів має дві форми:

◆ *систематичну*, яка проводиться постійно впродовж року (мовний гурток, випуск стінгазети, гуртки, видання учнівського журналу);

◆ *епізодичну* – заходи, що організовуються один-два рази на рік (мовні вечори, конференції, виставки, екскурсії, тижні чи дні мови, олімпіади).

Один із найбільш ефективних видів позакласної роботи – *мовний гурток*, на заняттях якого учні мають можливість займатися дослідницькою діяльністю, вивчати місцеві діалекти, топоніми тощо. Інтерес учнів на засіданнях мовного гуртка можна викликати різними способами. Наприклад, **ц і к а в и й ф а к т** – у світі існує понад 5,5 тисяч мов, більшістю з яких користується незначна кількість мовців. **Ц і к а в а і н ф о р м а ц і я**: наших далеких предків до прийняття християнства називали Нечай, Ждан, Одинець, Третяк, Шостак, Малуша, Чорнявка. У 12-13 ст. східні слов'яни мали по два імені – одне християнське, а друге – дохристиянське і виходило, що князя Михайла звали Святополк, князя Гаврила – Всеволодом і т.ін. Подвійні імена в ті часи були поширені передусім серед знаті та освічених людей. *Хронологія заборон української мови*, починаючи з 1690 р., коли Собор російської православної Церкви осудив і прокляв нові київські книги С. Полоцького, П. Могили, К. Ставровецького, потім Петро I видав Указ про заборону друкування книжок українською мовою (1720 р.) і так далі. **І с т о - р и ч н и й к о м е н т а р**: слово *Вітчизна* походить від *отець*. Звук *о* в закритому складі змінився на *і*, а на початку розвинувся протетичний звук *в*, як у словах *вирій*, *вогонь*. **М о в н а р о з м и н к а**: поясніть значення слів *форум* і *кворум*, *показчик* і *показник*; доберіть український відповідник до слів *журнал* (часопис), *світлина* (фотографія), *ексклюзивний* (винятковий), *візія* (бачення). **Т в о р ч і з а в д а н н я**: уявіть себе агрономом (журналістом), використовуючи логіку абсурду, напишіть два тексти: в одному спробуйте довести, що дощ корисний для сільського господарства, а в другому – навпаки, обґрунтуйте шкідливість цього природного явища для сільськогосподарських робіт. **Р и м о в а н і з а г а д к и**, **р е б у с и**, **ш а р а - д и**, **к р о с в о р д и** тощо.

Останнім часом у школі отримали велике поширення масові форми позакласної роботи з рідної мови. Це дні і тижні рідної мови, олімпіади, фестивалі, свята мови, усні журнали, конференції, конкурси, шкільна мовна преса, радіо. Головним завданням їх є підвищення і розвиток інтересу до української мови, залучення учнів до активної участі в заходах, присвячених мові рідного народу.

Творча лабораторія студентів
Хто любить рідну мову,
запрошуєм послухати промову:
"Возрадуйтеся, Шевченка діти,
Сьогодні Тиждень мови розпочавсь!
Не слід зривати в клумбах квіти,
А краще покажіть, хто як навчавсь.
Ми знаємо, що ви розумні,
Вигадливі, кмітливі і невпинні
В науці нашій добродійні,
Але довести це, однак, повинні.
В наступних справах покажіть себе.
Хай рідне слово в вас живе.
А ми вам допомогу надамо,
Підтримку дружню, вечір і кіно!"

Опорна схема заняття

Мовні вечори,
екскурсії,
конкурси,
виставки,
конференції,
тижні чи дні
мови

Мовні гуртки,
стінгазета,
учнівські
журнали,
лінгвістичні
радіопередачі

Практичний блок

I рівень

1. Складіть план гурткового заняття з лексики, враховуючи теми, що вивчаються за програмою в 5-6 класах.
2. Підготуйте завдання, запитання, тексти для проведення мовної олімпіади серед учнів 5-7 і 8-9 класів.
3. Опрацюйте Концепцію позакласної роботи загальноосвітньої школи ("Радянська школа". – 1991. – № 6). Ознайомте студентів з основними її положеннями.
4. Укладіть бібліографію науково-методичної літератури, яку можна використати в підготовці до позакласної роботи з мови.

II рівень

1. Продумайте план організації одного із занять мовного гуртка, проведіть його в студентській аудиторії.
2. Напишіть відгук на проведене студентами заняття мовного гуртка.
3. Підготуйте повідомлення на тему "Питання позакласної роботи з мови" в публікаціях методичних журналів за 2005-2011 рр.
4. Розробіть тематику мовних вечорів, ранків. Доберіть до кожної теми список літератури, яку можна використати в підготовці відповідних заходів.

III рівень

1. Складіть орієнтовний план-конспект позакласного заходу з української мови "Мовний етикет українського народу". Проведіть його в аудиторії.
2. Напишіть план проведення Тижня української мови в середніх освітніх закладах.

3. Підготуйте повідомлення на одну з тем: "Крилаті вислови", "Ввічливі слова", "Майстри художнього слова". Дайте студентам методичні рекомендації щодо використання підготовленого вами повідомлення у позакласній роботі з української мови.

4. Розробіть п'ять проблемних завдань і п'ять завдань, спрямованих на розвиток творчих нахилів учнів, які можна використати на позаурочних заняттях з граматики. Оформіть їх на окремих картках.

Тести для контролю і самоконтролю

1. Позакласна робота з мови – це

- а) факультативні заняття з мови;*
- б) індивідуальні заняття з невстигаючими учнями;*
- в) ваш варіант.*

1. У світлі сучасної Концепції мовної освіти позакласна робота з рідної мови повинна реалізовуватися:

- а) у тісному взаємозв'язку з навчальним матеріалом уроку;*
- б) функціонально-комунікативним підходом;*
- в) у зв'язку з краєзнавством;*
- г) у зв'язку з орієнтацією на середнього учня.*

2. Принципи позакласної роботи – це

- а) інтерактивні методи і прийоми навчання;*
- б) вибірковість, розважливість, добровільність;*
- в) ваш варіант.*

3. Які види і форми позакласної роботи з мови практикуються в школі?

- а) індивідуальні форми роботи (виготовлення посібників, робота над роллю, підготовка доповіді);*
- б) групова робота, лекція, урок-гра;*
- в) ваш варіант.*

3. Які назви можуть мати мовні гуртки у 5-9 класів?

- а) "Юний філолог";*
- б) "Риторика";*
- в) "Цікава граматики";*
- г) ваш варіант*

6. Вибірковість у позакласній роботі з мови виявляється:

- а) у відсутності єдиної програми для позаурочних заходів;*
- б) у виборі кращих чи невстигаючих учнів.*

7. Характерні особливості гурткових занять

- а) шаблон, трафаретність, чіткий регламент;*
- б) варіювання змісту і структури; створення духовної атмосфери;*
- в) методична майстерність керівника гуртка.*

8. Інтерес до позакласних заходів з мови можуть викликати:

- а) мовні ігри, змагання, шаради, ребуси;*
- б) лекції, дискусії, виконання однотипних завдань;*
- в) репродуктивні бесіди, повторення вивченого на уроці мови, диктанти.*

9. Краєзнавча робота на заняттях мовного гуртка передбачає:
- а) збір місцевих діалектів і виготовлення на їх основі спеціального альбому;*
 - б) вивчення місцевої топонімії*
 - в) дослідження особливостей стилю українських письменників;*
 - г) ваш варіант.*
10. Чим визначається успіх позакласної роботи з мови?
- а) різноманітними формами і видами роботи;*
 - б) вивчення матеріалу, який погано засвоїли на уроці;*
 - в) дотриманням принципів позакласної роботи;*
 - г) додатковими заняттями з невстигаючими учнями.*

Рекомендована література

1. *Аркушин Г. Л.* На заняттях мовного гуртка // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 4. – С. 62-65.
2. *Вихованець І. Р.* У світі граматики. – К.: Рад школа, 1987.
3. *Коваль А. П.* Пригоди слова. – К.: Рад. школа, 1985.
4. Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи // Рад. школа. – 1991. – № 6. – С. 48-55.
5. *Передрій Г. Р.* Позакласна робота з української мови в 4-8 кл. К.: Рад. школа, 1979.
6. *Потапенко О. І.* Гурткова робота з української мови в 4-8 кл. – К.: Рад. школа, 1989.
7. *Стріха А.Д., ГуревичА Ю.* Цікава граматика. Посібник для вчителя. – К.: Рад. школа, 1991.
8. *Свашенко А.О.* Позакласна робота з фразеології // Українська мова і література в школі – 1986. – № 4. –С. 51-60.
9. *Чак Євгенія.* Мандрівка в Країну слова. К.: Рад. школа, 1981.